

(НИН, 12.02.2010.)

Са љу

дима је, нажалост или срећом, обрнуто но са стварима: што сте им ближи они вам изгледају мањи. Један од ретких са којима то није тако био је Михаило Марковић, српски академик, југословенски филозоф светског гласа. Није потребна дистанца да би се оценили његов значај и величина. И мада је нечија смрт најчешће довољна да му будемо бар мало блиски а ипак на довољно безбедној дистанци, Михаило Марковић је један од ретких чија смрт није била потребна да би се одредила права мера његовог живота. Он је био од оних јединствених људи који су још за живота својим мишљењем и делањем изборили суверено право да се о њиховом животу суди по његовим властитим мерилима. А сва је прилика, и то у најбољем случају и ако буде среће, да ће се људска прегнућа међу нама још дуго мерити мерилима која је у много чему поставио Михаило Марковић. А таква мерила и они који их постављају одувек су били оспоравани. И над тиме нема смисла ламентирати. Није неопходно живети у историјским приликама као што су наше, негде на репу великог светског циркуса, е да би неки преостали лучоноша критичке културе од локалних мондијалистичких букача сикофантски био сумњичен да подмеће пожар у ту нашу провинцијално опскурну друштвену и моралну шатру.

Али шта данас уопште још значи тај архаични патос „критичке културе“? Која су то „мерила“ изборена у животном искуству управо преминулог мислиоца?

Наравно, када је реч о мислиоцима никада не може бити пренаглашен значај мајсторства које се не постиже без огромног мукотрпног рада, без спремности да се непрестано слуша и учи, без спремности да се постављају питања, да се спорне ствари манијачки пажљиво разматрају, да се траже и нуде аргументи, да се уђе у бескрајне дискусије, да се најозбиљније узму и најфантастичније хипотезе, да се ништа не узме здраво за готово... Не могу бити прецењени мисаони рад о коме сведочи монументално и енциклопедијски разумејено филозофско дело, учешће у најзначајнијим филозофским дискусијама, педагошка и публицистичка активност широм света, безброј истраживачких иницијатива и подухвата.

Па ипак, сва та огромним интелектуалним даром и маром стечена и рафинирана култура једва да би сама по себи представљала нешто више од бриљантно истрениране школске памети потребне за врхунске професионалне домете, за академски углед и признања. За истинску критичку културу о којој сведочи дело Михаила Марковића све то само по себи још не би било довољно. Критичка култура је увек изум, увек нешто изборено у јединственом сусрету мишљења и живота, задобијено у судару реда и пустоловине. За њу није довољна образованост и обавештеност, владање интелектуалним техникама и познавање тајни мислилачког заната, комбинација амбиције и кондиције. Потребно је ту још заложити своју кожу, своје снове и хтења, своју страст и одважност, своју истрајност. Потребно је ставити на коцку целокупну своју егзистенцију. Истинске критичке културе нема без ове крајње одлучности која ставља на искушење саму нашу људскост, која нас ставља на искушење наше слободе. У истинској критичкој култури се увек на одлучан начин сусрећу мисао и хтење, ум и слобода. Животна и мисаона судбина Михаила Марковића јединствено су сведочанство патоса сусрета мисли и хтења, јединствен пример спремности да се одлучно издрже и највеће напетости ума и слободе.

Говорећи овешталим и мање патетичним језиком, то једноставно значи да је Михаило Марковић био ангажовани интелектуалац. А ангажовани интелектуалац је ретка звер. Много ређа но што то уображавају они који као „ангажман“ поздрављају или још чешће с хињеном надмоћношћу презиру свако потписивање још једне петиције или изјашњавање о још једном питању које лансирају провокатори и модератори тзв. јавног мњења. Ангажман и критичка култура нису ствар неке увек спремне ревности да се „изјаснимо“ и „заузмемо став“ увек када нас прозову. Ангажман и критичка култура стављају на кушњу нашу слободу. А у нашу слободу спада и спремност да се боримо, да прихватимо сукобе. А први услов еманциповане борбе за слободу јесте борба за истинска питања, борба да не будемо заточени изнудицама ситуација које нас затичу, борба да се у борбама које су нам наметнуте истрајно боримо и за сопствени смисао борбе, за сопствени људски субјективитет и суверенитет.

У тим и таквим борбама за људски суверенитет и субјективитет нису довољни чак ни тако узорни индивидуални квалитети јединства мишљења и хтења какви су они који су изборени у животу Михаила Марковића. Потребно је да се та индивидуална прегнућа и постигнућа сусретну са дубљим токовима историјског колективног искуства. Зато не треба сметнути с ума да је Михаило Марковић био предводник, и, као што се касније испоставило, најдоследнији и најистрајнији представник једне од најзначајнијих генерација југословенских и српских интелектуалаца, понесених једним од најширих револуционарних покрета протеклог века. И да се у његовој егзистенцији сустичу подстицаји који долазе из универзалних историјских искустава еманципаторских борби као и подстицаји који долазе из најдубљих и најскупље плаћених искустава слободарских борби народа из којег је потекао.